

Tomasz Stawecki¹

Uniwersytet Warszawski

Piotr Winczorek – badacz, nauczyciel i przyjaciel

1. Wprowadzenie

Cykl wystąpień poświęconych Profesorowi Piotrowi Winczorkowi oraz jego dorobkowi może otwierać lub uzupełniać wspomnienie nieco bardziej osobiste. Często twierdzi się, że gdy czytamy książki, to mówią do nas właśnie poszczególne dzieła, nie zaś ich autorzy. Piszący te słowa wierzy jednak, choć to stary i krytykowany pogląd, że rozumienie autora i jego doświadczeń pozwala nam lepiej zrozumieć również samo dzieło.

Od śmierci Piotra Winczorka minęło już ponad sześć lat. Obecni studenci Uniwersytetu Warszawskiego nie mieli okazji go poznać, a dzisiejsi doktoranci są w stanie przywołać o nim tylko mgliste wspomnienie. Jeszcze mniej szczęścia mają koleżanki i koledzy z innych ośrodków uniwersyteckich w Polsce. Nawet młodzi profesorowie pamiętają Piotra Winczorka jedynie z ogólnopolskich konferencji i zjazdów katedr. To wielka szkoda, gdyż nie uświadamiamy sobie na co dzień, że pod wieloma względami wielokrotnie nawiązujemy do dorobku Profesora, choć nie cytujemy jego prac. Nie tylko tu, na Uniwersytecie Warszawskim, ale także na innych polskich uczelniach. Dlatego tak ważne wydaje się, żeby jego postać nie zatarła się w naszej pamięci.

Profesor Piotr Winczorek był człowiekiem niezwykle skromności. Nie wychodził przed szereg, nie starał się błyszczeć. Jednak, kiedy się go dobrze poznało, można było dostrzec bogactwo jego osobowości i dorobku naukowego. Przedstawione poniżej wspomnienie² skupia się na trzech wymiarach aktywności Piotra Winczorka na Uniwersytecie Warszawskim. Był bowiem zarazem badaczem, nauczycielem i przyjacielem, zwłaszcza w relacjach z młodszymi współpracownikami.

2. Piotr Winczorek – badacz

Z trzech wspomnianych wyżej rodzajów aktywności Piotra Winczorka, a w pewnym zakresie trzech ról społecznych, które podejmował i realizował, chronologicznie pierwszą, choć być może nie najważniejszą, wydaje się rola pracownika naukowego i badacza.

¹ Numer ORCID: 0000-0001-5247-752X. Adres e-mail: t.stawecki@wpia.uw.edu.pl

² Godzi się przyznać, że autor przedstawianego wspomnienia pragnie uważać się za ucznia Piotra Winczorka. Gdy był studentem, nie miał jednak okazji uczestniczyć w wykładach lub ćwiczeniach przez niego prowadzonych. Spotkał Go dopiero w 1980 r. w gronie pracowników naukowych Zakładu Teorii Państwa i Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Piotr Winczorek był związany z Uniwersytetem Warszawskim od 1961 r. W 1966 r. obronił pracę magisterską na temat systemów partyjnych w państwach socjalistycznych. Tak wówczas nazywano państwa Europy Środkowej i Wschodniej tkwiące w bloku kontrolowanym przez Związek Radziecki (Sowiecki). Po studiach Piotr Winczorek podjął pracę jako asystent w Katedrze (później Zakładzie) Teorii Państwa i Prawa kierowanym wówczas przez Stanisława Ehrlicha.

Należy też pamiętać, że jeszcze w czasie studiów (w roku 1962) Piotr Winczorek został członkiem działającego na Uniwersytecie Warszawskim Koła Młodych Stronnictwa Demokratycznego³. Była to wówczas organizacja, która zastąpiła istniejący w latach 1945–1948 oraz 1956–1957 Związek Młodzieży Demokratycznej rozwiązany przez władze partii komunistycznej (Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej). W późniejszych latach, aż do 1990 r., Piotr Winczorek był członkiem partii politycznej noszącej nazwę Stronnictwo Demokratyczne (SD). Jego działalność w tej organizacji ograniczała się przez wiele lat do aktywności na Uniwersytecie Warszawskim. Dopiero później, w latach 80. XX w., Piotr Winczorek był współpracownikiem Zespołu Badawczego przy Centralnym Komitecie SD, pisywał do wydawnictw SD (m.in. do „Zeszytów Historyczno-Politycznych SD”). Najwyższą funkcją jaką pełnił (przez jedną kadencję) w Stronictwie Demokratycznym było stanowisko wiceprzewodniczącego Centralnego Sądu Partyjnego.

Aktywność polityczna i społeczna miała istotny wpływ na kierunki badań naukowych Piotra Winczorka. Jego promotor, Stanisław Ehrlich rozpoczął już we wczesnych latach 60. XX w. badania nad zjawiskiem pluralizmu politycznego i społecznego na świecie i w Polsce. Pod kątem tej problematyki ukierunkowano kilka prac doktorskich przygotowywanych w ramach prowadzonego seminarium. Była to praca Piotra Winczorka, a także m.in. prace Jarosława Kaczyńskiego oraz późniejszego działacza społecznego o orientacji chadeckiej Macieja Łętowskiego. Właśnie z uwagi na kontakty ze Stronictwem Demokratycznym promotor Piotra Winczorka zarekomendował mu opracowanie zagadnienia pozycji i roli Stronnictwa Demokratycznego w strukturze politycznej PRL. Rozprawa doktorska Piotra Winczorka została przedstawiona Radzie Naukowej Instytutu Nauk o Państwie i Prawie WPiA UW w 1972 r. Została ona później, po głęboko sięgających interwencjach cenzury, opublikowana w wydawnictwie „Epoka”⁴. Natomiast przedmiotem pracy habilitacyjnej Piotra Winczorka były już idee socjalizmu samorządowego we Francji i w ówczesnej Jugosławii⁵.

Dopiero zmiany polityczne, a także ustrojowe, które nastąpiły w końcu lat 80. XX w. spowodowały, że Piotr Winczorek skupił się na kwestiach prawa publicznego, szczególnie na założeniach aksjologicznych oraz roli konstytucji jako ustawy zasadniczej państwa⁶.

Piotr Winczorek wykraczał w tych badaniach poza dominującą perspektywę – nie zajmował się wyłącznie przepisami konstytucji, ale interesował się przede wszystkim konstytucjonalizmem, jako zespołem idei politycznych i zasad, z prymatem konstytucji w porządku prawnym, praworządnością, podziałem władz oraz wolnością i równością

³ Informacje te zostały zaczerpnięte z życiorysu sporządzonego przez Piotra Winczorka w 2007 r., choć były też potwierdzone przez wiele innych źródeł.

⁴ P. Winczorek, *Miejsce i rola SD w strukturze politycznej PRL. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 1974.

⁵ P. Winczorek, *Doktryny „socjalizmu samorządowego” we Francji i Jugosławii*, Warszawa 1988.

⁶ Zob. np. P. Winczorek, *Uwagi o aksjologicznych aspektach działalności legislacyjnej w dziedzinie prawa publicznego (konstytucyjnego) w Polsce*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1994/4, s. 53–59, a także P. Winczorek, *Nowa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Problem aksjologii*, „Przegląd Sejmowy” 1996/4, s. 10–19.

wobec prawa na czele⁷. Nie oznaczało to oczywiście ograniczenia się do sfery etycznie zorientowanej filozofii prawa. Piotr Winczorek doskonale znał prawo konstytucyjne i Konstytucję RP z 2.04.1997 r.⁸ Uczestniczył aktywnie w pracach Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego (w latach 1991–1993), a później Komisji Konstytucyjnej (w latach 1993–1997)⁹. Wydał dwa wydania komentarza do Konstytucji RP¹⁰ oraz kilkadziesiąt artykułów naukowych o tematyce konstytucyjnej.

Obszerny i bogaty, zarówno pod względem treści, jak i formy, dorobek naukowy Piotra Winczorka zaowocował przyznaniem mu w 1997 r. tytułu profesora w dziedzinie nauk prawnych. Został on jednak zapamiętany jako wybitny polski konstytucjonalista i zarazem teoretyk prawa, współtwórca Konstytucji RP.

Wskazanie konstytucjonalizmu jako przedmiotu szczególnych zainteresowań Piotra Winczorka po 1989 r. jest nieprzypadkowe. Zajmował się on bowiem tą dziedziną przez 25 lat. Gdybym miał jednak wskazać trzy idee przewodnie, a może zagadnienia badawcze, którym na rozmaite sposoby poświęcił się Piotr Winczorek w trakcie swojej akademickiej aktywności, to byłyby to tematy zakrojone szerzej, niż poszczególne gałęzie prawa lub dziedziny nauk prawnych. Tym, co skupiało zainteresowania Profesora były: 1) wspomniany pluralizm polityczny i społeczny; 2) samorządność jako podstawa i wytyczna procedur oraz instytucji demokratycznych oraz 3) w zakresie teorii prawa – realizm prawniczy, przy czym nie tyle posiadająca inspiracje amerykańskie teoria bądź doktryna prawna, ile szczególnie sposób myślenia o prawie i stosowaniu prawa.

Jak już wspomniano, ideą pluralizmu politycznego zainspirował Piotra Winczorka jego promotor, który był nie tylko wybitnym teoretykiem prawa i znawcą filozofii i socjologii polityki, nazywanej w duchu niemieckiej *Staatslehre* teorią państwa, a według wzorów radzieckich: teorią państwa i prawa¹¹. Nazwy przedmiotu nie przesądzały jednak o sposobie jego prowadzenia i rozwijania. Stanisław Ehrlich był również założycielem i przez wiele lat prezesem międzynarodowego Komitetu Badawczego ds. Pluralizmu działającego w ramach IPSA (*International Political Science Association*). Piotr Winczorek, jeszcze jako adiunkt, został zaproszony do udziału w tym Komitecie i przez długie lata pozostawał jego członkiem. Dało mu to okazję do uczestniczenia w licznych konferencjach naukowych poświęconych sprawom pluralizmu, organizowanych za granicą i w kraju, a także utrzymywania kontaktów naukowych z wiodącymi w owym czasie autorami¹².

Piotr Winczorek badał problematykę pluralizmu społecznego i politycznego w wieloraki sposób. Interesował się wymiarem instytucjonalnym, np. wielopartyjnymi systemami

⁷ Zob. np. P. Winczorek, *Dyskusja nad podstawowymi zasadami ustroju RP w Komisji Kodyfikacyjnej Zgromadzenia Narodowego (Dziesięć pierwszych artykułów projektu Konstytucji RP)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1995/2, s. 11–18.

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: „Konstytucja RP”.

⁹ Zob. np. P. Winczorek, *Dyskusje konstytucyjne*, Warszawa 1996. Jest to zbiór szkiców i artykułów odzwierciedlających spory i argumenty przedstawiane w procesie przygotowywania polskiej ustawy zasadniczej, krótko przed jej uchwaleniem.

¹⁰ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, wyd. 1, Warszawa 2000 (wyd. 2 rozszerzone – Warszawa 2008).

¹¹ Rolę Stanisława Ehrlicha w rozwoju polskiej teorii i filozofii prawa analizuje m.in. socjolożka prawa młodego pokolenia, Hanna Dębska. Autorka podkreśla, że na Uniwersytecie Warszawskim nie udało się zapewnić kontynuacji badań z lat 1918–1939. Dlatego proces rozwoju filozofii prawa w tym ośrodku określany jest jako „zerwana trajektoria”. Zob. H. Dębska, *Między autonomią a heteronomią. Trajektorja polskiej filozofii prawa w latach 1945–1956*, „Państwo i Prawo” 2019/11, zwłaszcza s. 106–109.

¹² Zob. np. P. Winczorek, *Self-government: The French and Yugoslav Models Compared*, „Revue Internationale de Sociologie/International Review of Sociology” 1988/1, s. 223–240; P. Winczorek, *Pluralizm, regionalizm i problem narodowy. (Posiedzenie Komitetu Badawczego do Spraw Pluralizmu Społeczno-Politycznego IPSA – 25–27.06.1987)*, „Państwo i Prawo” 1987/12, s. 141–142.

politycznymi i możliwościami urzeczywistnienia aspiracji wielu różnych grup interesów lub wspólnot. Zajmował go również pluralizm aksjologiczny, czyli zjawisko pluralizmu wyobrażeń na temat wartości, będące jednym z problemów, na jakie napotyka ustawodawca, w tym także ustawodawca konstytucyjny projektując rozwiązania normatywne¹³. Generalne refleksje wokół pluralizmu Piotr Winczorek odnosił do kwestii narodowych i narodowościowych, wielości wyznań i światopoglądu religijnego w kontekście gwarancji sumienia i wyznania, prawa o stowarzyszeniach, prawa o partiach politycznych, o samorządzie terytorialnym itp.

Jako ciekawostkę można wskazać pewien sceptycyzm Piotra Winczorka wobec doktryn i koncepcji prawnonaturalnych, mimo przekonania o ogromnym znaczeniu myślenia o wartościach w życiu społecznym. Jego zdaniem znakomita większość spośród wskazanych doktryn i koncepcji za swoją filozoficzną podstawę przyjmowała przekonanie o istnieniu jednej, wyłącznej prawdy moralnej. To zaś pozostaje w kolizji z założeniami liberalnego i demokratycznego systemu politycznego. Z tego też względu Piotr Winczorek krytycznie oceniał pojawiające się od wczesnych lat 90. XX w. koncepcje „państwa polskiego opartego na wartościach chrześcijańskich” oraz praktykę „wpisywania wartości” do treści ustaw i innych aktów prawnych.

Kwestie pluralizmu politycznego, w tym instytucjonalnego, wiązały się także z ideą i praktykowaniem samorządności. Zainteresowanie tym zagadnieniem nie stanowiło rozwinięcia prowadzonych od końca lat 40. ub.w. dyskusji o roli rad narodowych jako kluczowej postaci urzeczywistnienia politycznej woli ludu pracującego miast i wsi.

Dzięki kontaktom zdobytym w IPSA Piotr Winczorek wyjechał na studia uzupełniające (1972–1973 r.) do *Centre Européen Universitaire* usytuowanego na Uniwersytecie Nancy II, gdzie zapoznawał się z problematyką ustroju Francji oraz z zagadnieniami związanymi ze strukturą i funkcjonowaniem ówczesnej Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. To właśnie w czasie pobytu we Francji zainteresowały go kwestie samorządności, która była wtedy we Francji jednym z haseł przewodnich niekomunistycznej lewicy¹⁴. W późniejszych latach, z uwagi na poważne trudności w dotarciu do oryginalnej literatury poświęconej doktrynie tzw. *socialisme autogestionnaire*, Piotr Winczorek rozszerzył zakres swoich zainteresowań o jugosłowiańską koncepcję określaną jako *samo-upravni socijalizm*. Warto przy tym przypomnieć, że kwestie samorządu i samorządności w różnych ich przejawach były wówczas w Polsce przedmiotem dyskusji i sporów prowadzonych w różnych formach przez ówczesną nielegalną opozycję polityczną, włącznie z ruchem „Solidarność”. Dziś nazwalibyśmy takie zagadnienia po prostu problematyką demokracji, ale w czasach o których piszę, trzeba się było starać, aby poważną refleksję odróżnić się od ideologicznego bełkotu na temat tzw. demokracji socjalistycznej. Dla Piotra Winczorka badania nad zagadnieniami samorządności miały przy tym nie tylko wymiar ideowy bądź doktrynalny, ale także bardzo praktyczny. Komentował on bowiem konkretne rozwiązania wprowadzane w Polsce po 1989 r. w procesie ustrojowej i politycznej transformacji państwa¹⁵.

Wreszcie trzecia podstawowa sfera zainteresowań Profesora Piotra Winczorka ujawniła się w ramach jego rozważań nad fenomenem prawa. Jak już wspomniano,

¹³ Zob. np. P. Winczorek, *Uwagi...*, s. 55 i n.

¹⁴ Znajdowało to wyraz w publikacjach Piotra Winczorka. Zob. np. P. Winczorek, *Francuska doktryna „socializmu samorządowego”* (*Na marginesie książki Pierre Rosanvallon*), „Państwo i Prawo” 1978/12, s. 11–119.

¹⁵ Zob. np. P. Winczorek, *Granice separacji. Referendum samorządowe – zdanie odrębne*, „Rzeczpospolita” 1998/90; P. Winczorek, *Kadencja to zasada*, „Rzeczpospolita” 2005/287; P. Winczorek, *Samorząd i współzarządzanie – dwie postacie demokratycznej partycypacji*, „Zeszyty Historyczno-Polityczne SD” 1984/2, s. 44–52.

było to przekonanie, że podstawową teorią prawa fundującą główne założenia naszego myślenia o porządku prawnym, a jednocześnie wyznaczającą granice naszych badań, nie powinien być pozytywizm prawniczy, tradycyjny bądź wyrafinowany, ale realizm prawniczy. Piotr Winczorek nie szukał jednak inspiracji ani u amerykańskich myślicieli takich jak Oliver Wendel Holmes, Jerome Frank lub Karl Llewellyn, ani w pracach przedstawicieli nurtu skandynawskiego. Nie upatrywał klucza do zrozumienia tego, jak działa prawo ani w filozofii analitycznej, ani w różnych nurtach psychologizmu. Wydaje się, że Piotr Winczorek jako obserwator i zarazem uczestnik procesu działania prawa uznawał za wartościowe rozmaite szczegółowe koncepcje typowe dla realizmu prawniczego, ale nie próbował budować całościowej teorii prawa o takim charakterze. Dlatego też wiele uwagi poświęcił m.in. problemom legitymizacji prawa¹⁶ oraz instrumentalnej funkcji prawa¹⁷, bez wytaczania wielkich akademickich armat przeciwko teorii prawa Hansa Kelsena lub Herberta L.A. Harta. Nieprzypadkowo też studia nad podstawami respektu wobec prawa i posłuchu wobec jego norm pojawiały się w okresach politycznych kryzysów, jakich doświadczyliśmy w ostatnim półwieczu. Piotr Winczorek odnosił się do takich zagadnień nie tylko w formach właściwych dla nauki prawa, ale również często w lżejszych, za to mających większe społeczne oddziaływanie formach publicystyki prawniczej lub politycznej¹⁸.

Realistyczna orientacja Piotra Winczorka w zakresie teorii prawa była już przedmiotem analiz naukowych¹⁹. Podkreślano tam m.in. nawiązania do koncepcji normy prawnej jako spełnionej wypowiedzi normatywnej, ostrożność (sceptycyzm) Piotra Winczorka wobec automatycznej skuteczności norm prawa stanowionego, wartość, ale i zagrożenia wiążące się z redukowaniem prawa do jego funkcji instrumentalnej, niebezpieczeństwa wynikające z nadmiernej jurydyzacji życia społecznego²⁰, wątpliwości wobec tzw. zamkniętego katalogu źródeł prawa itp. Jako anegdotę mogą przytoczyć tu wypowiedź wybitnego polskiego teoretyka prawa, znawcy zwłaszcza zagadnień wykładni prawa Macieja Zielińskiego. Po wysłuchaniu referatu na temat realizmu prawniczego Piotra Winczorka, poznańsko-szczeciński uczony stwierdził w rozmowie prywatnej: „Twierdzenie, że Piotr jest realistą idzie za daleko, ale niewątpliwie w jego teorii jest sporo elementów realizmu prawniczego”. Sądzę, że opinia jednego z nestorów polskiej teorii prawa trafnie podsumowuje sposób myślenia Piotra Winczorka o „prawie w książkach” i „prawie w działaniu”.

Podsumowując ścieżki rozwoju naukowego Piotra Winczorka, nie można się więc dziwić zaangażowaniu Profesora w proces budowania konstytucyjnych podstaw państwa polskiego i umacniania demokratycznego systemu politycznego. Zaczęło się to jeszcze w czasie członkostwa w Stronnictwie Demokratycznym i znalazło znakomitą

¹⁶ Zob. np. P. Winczorek, *Legitymizacja władzy*, „Tygodnik Demokratyczny” 1982/28; P. Winczorek, *Legitymizacja władzy politycznej*, „Państwo i Prawo” 1985/11–12, s. 65–76.

¹⁷ P. Winczorek, *Instrumentalne wykorzystywanie prawa w procesie prawotwórczym*, „Studia Iuridica” 2000/38, s. 33–39; P. Winczorek, *Instrumentalne wykorzystywanie prawa w procesie prawotwórczym*, w: G. Polkowska (red.), *Prawo i ład społeczny. Księga Jubileuszowa dedykowana prof. Annie Turskiej*, Warszawa 2000, s. 58–64; P. Winczorek, *Instrumentalne podejście do prawa*, „Rzeczpospolita” 1992/106.

¹⁸ Np. P. Winczorek, *Miękki autorytaryzm*, „Rzeczpospolita” 2005/167; P. Winczorek, *Państwu należy się szacunek. Respekt dla prawa i dla polityków to dwie różne rzeczy*, „Tygodnik Powszechny” 2006/22.

¹⁹ T. Stawecki, *Oblicza realizmów – Piotra Winczorka teoria prawa*, w: J. Majchrowski (red.), *Państwo – prawo – polityka w przestrzeni konstytucyjnej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej dla uczczenia jubileuszu czterdziestolecia pracy naukowej prof. zw. dr hab. Piotra Winczorka na Uniwersytecie Warszawskim*, Warszawa 2007, s. 39–56.

²⁰ Zob. np. P. Winczorek, *Prawo i państwo po upływie wieków*, w: M. Szyszowska (red.), *Przełomy wieków*, Białystok 2000, s. 131–133.

kontynuację po 1989 r. w postaci udziału w obradach tzw. okrągłego stołu, czyli politycznych negocjacjach między władzą komunistyczną i przedstawicielami demokratycznej opozycji. Piotr Winczorek włączył się do tego przedsięwzięcia i był uczestnikiem „stolika samorządowego”. W takim właśnie kontekście naturalną konsekwencją, po zmianie systemu władzy w 1989 r., było podjęcie przez Piotra Winczorka zagadnień konstytucji i konstytucjonalizmu. Badania i publikacje w tym zakresie kontynuował on aż do pierwszych dni lutego 2015 r.

Przypominając proliberalne i prodemokratyczne aktywności publiczne Piotra Winczorka należy jednak podkreślić, że uczestniczył on w procesie rewolucyjnych zmian, ale nie pełnił roli rewolucjonisty. Nie był człowiekiem barykad, tajnych kompletów, spisków ani wieców politycznych. Był człowiekiem wyważonej myśli społecznej, nie ideologiem konstruującym nowe wspaniałe światy, lecz mądrym obserwatorem i komentatorem, który na rynku idei nie szukał błyskotek, lecz rozwiązań. Szukał tego co możliwe, co może być skuteczne i praktycznie użyteczne, a jednocześnie tego co spełnia warunki uczciwości i szacunku dla każdego innego człowieka.

3. Piotr Winczorek – nauczyciel

Wcześniejsze rozważania i przypomnienie kierunków badań Piotra Winczorka pokazują jasno, że z pasją zajmował się on fundamentalnymi problemami współczesnego państwa i rolą prawa w społeczeństwie, które z początku leczyło rany po horrorze drugiej wojny światowej i czasach realnego socjalizmu, a później krok po kroku otwierało się na doświadczenia innych krajów, by wreszcie stopniowo ulegać tendencjom globalizacji. Nie powodowało to jednak przyjęcia przez Piotra Winczorka roli uczonego gabinetowego. Ponad trzy dekady współpracy i przyjaźni – piszącego te słowa – z Piotrem Winczorkiem ujawniły, że był on przede wszystkim nauczycielem. Prowadził zajęcia ze studentami, inicjował nowe przedmioty dydaktyczne lub nowe ich postacie, a nawet nowe sposoby prowadzenia zajęć²¹.

Rola nauczyciela nie ograniczała się wszakże do dydaktyki, przejawiała się także w innych działaniach Profesora. Pisał on nie tylko książki naukowe, artykuły do czasopism prawnych, komentarze do Konstytucji RP, glosy do orzeczeń i różnorodne opinie prawne, ale trzeba podkreślić, że wiele wysiłków poświęcił pracy nad podręcznikami. Jeszcze w latach 70. XX w. brał udział w opracowaniu zbioru tekstów z teorii państwa i prawa²². Później został, wspólnie z Jerzym Kowalskim i Wojciechem Lamentowiczem, autorem podręcznika z zakresu teorii państwa²³. W 1986 r. ukazał się podręcznik do teorii państwa i prawa napisany również z Jerzym Kowalskim i Wojciechem Lamentowiczem²⁴. Kiedy wreszcie rozpoczęła się zmiana ustroju politycznego, a jednocześnie faktyczna możliwość zmiany programów studiów i programów nauczania, Piotr Winczorek namówił autora niniejszego tekstu do współpracy przy przygotowaniu skryptu do wstępu

²¹ Mam na myśli choćby nieformalne seminaria studenckie, które odbywały się w domu Piotra Winczorka, gdy kłopoty ze zdrowiem utrudniały mu regularne przyjazdy na uczelnię.

²² S. Ehrlich (red.), *Teoria państwa i prawa. Wybór tekstów*, Warszawa 1974.

²³ J. Kowalski, W. Lamentowicz, P. Winczorek, *Teoria państwa. Skrypt dla studentów IV i V roku*, Warszawa 1978.

²⁴ J. Kowalski, W. Lamentowicz, P. Winczorek, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1986. Warto zauważyć, że niemal w tym samym czasie ukazał się drugi podręcznik do tego samego przedmiotu przygotowany przez Jerzego Wróblewskiego, Wiesława Langa i Sylwestra Zawadzkiego. Wkrótce też analogiczne dzieło powstało w Poznaniu, również w wyniku prac trojga współautorów: Zygmunta Ziemińskiego, Sławomiry Wronkowskiej i Andrzeja Redelbacha.

do prawoznawstwa²⁵. Kolejne podręczniki autorstwa Piotra Winczorka to skrypt do „Wstępu do nauki o państwie”²⁶, a później podręcznik pt. *Nauka o państwie*²⁷. Wreszcie w 2003 r. ukazała się praca pt. *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej. Podręcznik dla studentów studiów nieprawnych*²⁸. Trzeba więc przyznać, że w polskiej nauce prawa końca drugiej połowy ubiegłego wieku i w pierwszych dekadach obecnego stulecia niewiele było autorów o równie rozległym dorobku w zakresie podręczników i skryptów.

Odnotowując zaangażowanie Piotra Winczorka w nauczanie studentów i młodszych pracowników nauki można podkreślić, że nie zainicjował on „warszawskiej szkoły teorii prawa”, szkoły odrębnej od innych rozwijających się w Polsce, na wzór szkoły krakowskiej, poznańskiej lub łódzkiej²⁹. Piotr Winczorek stał się być raczej nie więcej niż *primus inter pares*, a nie kierownikiem intelektualnym i ideowym, liderem, główną postacią wokół której gromadzą się uczniowie.

Niełatwo dziś wydać jednoznaczny sąd, jakie przyczyny spowodowały przyjęcie takiej roli. Czy był to – jak pisze Hanna Dębska – mniej rozległy zasób czystego kapitału naukowego Zakładu Teorii Państwa i Prawa jeszcze od czasu, kiedy kierował nim Stanisław Ehrlich, czy też jakieś inne okoliczności³⁰. Może też Piotr Winczorek nie chciał dołączyć do takich ośrodków akademickich w Polsce jak Kraków, Poznań, Łódź i Katowice, które czerpiąc inspirację z dorobku filozoficznej Szkoły Lwowsko-Warszawskiej rozwijały – jako główny nurt badań – analityczną filozofię bądź teorię prawa. Być może jednak był to wybór świadomy, uwarunkowany osobistą skromnością i powściągliwością.

Konieczne jest wszakże podkreślenie, że Profesor Piotr Winczorek edukował nas – adiunktów, asystentów, doktorantów – poprzez zapraszanie do pisania wspólnych prac: artykułów naukowych i mniejszych lub większych książek. Sztandarowym przykładem jest wspomniany wcześniej skrypt, a później podręcznik ze „Wstępu do prawoznawstwa”. Analogiczne zaproszenie Piotr Winczorek skierował do piszącego te słowa³¹ (wymieniam siebie na początku tylko z powodów chronologicznych), a później również do Jana Majchrowskiego³², Tatiany Chauvin³³, Władysława Kuleszy (choć z innej katedry), a potem i Jana Winczorka³⁴. Takie zaproszenia do współpracy przy pisaniu wspólnych artykułów były swoistym programem kształcenia młodych adiunktów i asystentów.

²⁵ Wydanie broszurowe: T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1990 (kolejne wyd. – Warszawa 1991), później rozwinięte i publikowane przez wydawnictwo C.H. Beck (pierwsze wydanie ukazało się w 1992 r.). Od 2009 r. (wyd. 5) skrypt, a właściwie już podręcznik, był przygotowywany przez trójkę autorów: Tatianę Chauvin, Tomasza Staweckiego i Piotra Winczorka. W ub.r. opublikowano wyd. 14 – T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, wyd. 14, Warszawa 2021.

²⁶ P. Winczorek, *Wstęp do nauki o państwie*, Warszawa 1995.

²⁷ P. Winczorek, *Nauka o państwie*, Warszawa 2005 (kolejne wyd. – Warszawa 2011).

²⁸ P. Winczorek, *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej. Podręcznik dla studentów dla studiów nieprawnych*, Warszawa 2003.

²⁹ Por. H. Dębska, *Między autonomią...*, s. 94 i n. oraz H. Dębska, *Trajektorie i strategie. Społeczne struktury filozofii prawa*, „Państwo i Prawo” 2021/7, s. 36–60.

³⁰ W końcu lat 60. XX w. Stanisław Ehrlich przestał też być redaktorem naczelnym miesięcznika „Państwo i Prawo”, który założył jeszcze w 1945 r.

³¹ P. Winczorek, T. Stawecki, *Struktura społeczna a władza państwowa. Problemy regulacji konstytucyjnej*, „Studia Nauk Politycznych” 1989/3.

³² P. Winczorek, J. Majchrowski, *Ustrój państwowy Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1993.

³³ Zob. np. T. Chauvin, J. Winczorek, P. Winczorek, *Wprowadzenie klauzuli państwa prawnego do porządku konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej*, w: S. Wronkowska (red.), *Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP*, Warszawa 2006, s. 9–48.

³⁴ Pozwolę sobie też zauważyć, że niektóre idee Piotra Winczorka twórczo rozwija jego syn. Zob. np. J. Winczorek, *Pluralizm prawny wczoraj i dziś. Kilka uwag o ewolucji pojęcia*, w: D. Bunikowski, K. Dobrzeniecki (red.), *Pluralizm prawny. Tradycja, transformacje, wyzwania*, Toruń 2009, s. 12–36. Jan Winczorek przyjmuje jednak odmienną perspektywę metodologiczną: jest przede wszystkim socjologiem prawa, a nie teoretykiem.

Ujawniały one także wyraźną postawę Piotra Winczorka: to nie on miał zbierać punkty i nagrody za opublikowane prace, a już z pewnością nie dochodziło do faktycznego wykorzystywania młodych kolegów bądź tworzenia „dworu” wokół osoby promotora. Przeciwnie, pracując razem z nami starał się promować młodszych pracowników nauki, a przy okazji uczył nas warsztatu naukowego.

Godzi się dodać, że nauczycielska pasja Profesora Piotra Winczorka przyjęła w latach 90. XX w. i w kolejnej dekadzie jeszcze jedną niezwykłą postać – działalności publicystycznej i eksperckiej. Od początku transformacji ustrojowej w Polsce Piotr Winczorek podjął bowiem współpracę z dziennikiem „Rzeczpospolita”, a później wysyłał też swoje artykuły, opinie, felietony i uwagi do innych pism. Zawsze jednak potrafił łączyć lżejszą formę własnych tekstów z szacunkiem wobec adresatów (zarówno pisma, jak i jego czytelników) oraz odpowiedzialnością za słowo.

Takich artykułów, komentarzy na tematy ustrojowe, notatek powstały setki. Niektóre z nich zostały później opublikowane w zbiorach książkowych³⁵. Publicystyczna forma tych prac nie umniejsza jednak ich wartości intelektualnej. Przeciwnie, to była część ideowego programu Piotra Winczorka, który jakby powtarzał za wybitnym opozycjonistą polskim, Jackiem Kuroniem: walcząc o wolność, nie podpalajmy komitetów partyjnych (nie tędy droga), ale zakładajmy i budujmy dobrze działające instytucje. Na tym polega ucziwy patriotyzm i odpowiedzialność za kraj w którym żyjemy.

4. Piotr Winczorek – przyjaciel

Na koniec, *last not least*, kilka słów o wielkiej cesze Piotra Winczorka: był naszym prawdziwym przyjacielem. Nie mówił o tym, nie o słowa, a zwłaszcza nie o frazesy chodziło. On tak postępował! Zawsze zwracał się do osób, które w zakładzie, potem w katedrze były nowe, młode (stażem), czasem nieco onieśmielone lub zagubione. Zwracał się, zapraszając do codziennej współpracy i do budowania więzi zaufania.

Piotr Winczorek był przy tym człowiekiem niezwykle ucziwości i odwagi cywilnej. Nie było w nim ani krztyny koniunkturalizmu. Wielokrotnie byłem świadkiem sytuacji, gdy na posiedzeniach Rady Naukowej Instytutu lub Rady Wydziału, na zebraniach katedry przeciwstawiał się „naciąganiu” prawa lub nawet legalnym, choć niesprawiedliwym rozstrzygnięciom. Jeśli na takim forum próbowano potraktować kogoś nierzetelnie, nie *fair*, wówczas Piotr Winczorek wstawał i kwestionował stanowisko inicjatorów, choćby będących w większości lub będących służbowo wyżej postawionymi.

Podsumowując, sądzę, że jeszcze dziś na Uniwersytecie Warszawskim co najmniej kilka osób podąża śladami Piotra Winczorka. Czynią to w różny sposób: poprzez zainteresowania teoretyczno- i filozoficznoprawne, poprzez podtrzymywanie i rozwijanie jego ujęcia stosunku teorii prawa i dogmatyk prawniczych do praktyki prawniczej, poprzez realizację ról zawodowych i prezentowanie postaw właściwych dla środowiska. Postaw, których Piotr Winczorek nas uczył.

Dziś niekiedy brakuje nam Piotra Winczorka, jego mądrości i rady, cech, które zainspirowały w 2008 r. kilku jego przyjaciół do tego, aby wręczyć mu piękną kawaleryjską szablę z dedykacją: „Obrońcy Konstytucji” oraz napisem na kłindze: *Servi legum sumus ut liberi esse possimus* („Bądźmy niewolnikami prawa, abyśmy mogli być wolni”).

³⁵ Zob. np. P. Winczorek, *Konstytucyjny system organów państwowych*, Warszawa 2012; P. Winczorek, *O państwie, prawie i polityce*, Warszawa 2012.

Piotr Winczorek: Researcher, Teacher and Friend

Abstract: This article was written to commemorate Professor Piotr Winczorek, who passed away on 9 February 2015. He was associated with the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw for over 50 years. However, the article focuses on three dimensions of Professor's academic activity: those of a researcher, teacher and friend.

Piotr Winczorek's scientific interests evolved. Initially, he studied the functioning of political parties, especially in Poland during the communist regime. In this context, he tried to study various forms of social and political pluralism. In the 1980s, Piotr Winczorek concentrated on the issues of legal theory, developing his own approach to legal realism. After 1989, Professor focused on issues of public law, especially on axiological assumptions and the practice of constitutionalism, particularly the primacy of the constitution in the legal order, the rule of law, the separation of powers, and equality before the law.

Piotr Winczorek was also an extraordinary teacher. He conducted classes with students, initiated new subjects and new curricula. He wrote several textbooks and coursebooks for students, including the textbook *Introduction to Jurisprudence*, which had 14 editions published over the past 30 years. Professor was also known for his many articles and commentaries on constitutional issues.

For his younger colleagues, Piotr Winczorek was a true friend. He would invite them on a daily basis to cooperate, do joint research, and publish together. He also showed great civil courage in defending us against bureaucratic or political attacks. His honesty and wisdom is still remembered well beyond the walls of the University of Warsaw.

Keywords: Piotr Winczorek, researcher, teacher, friend, legal theory, constitutionalism

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES:

- Chauvin, T., Winczorek, J., Winczorek, P. (2006). Wprowadzenie klauzuli państwa prawnego do porządku konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej. In S. Wronkowska (ed.), *Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Chauvin, T., Stawecki, T., Winczorek, P. (2021). *Wstęp do prawoznawstwa*. Warszawa: C.H. Beck.
- Dębska, H. (2019). Między autonomią a heteronomią. Trajektoria polskiej filozofii prawa w latach 1945-1956. *Państwo i Prawo* 11, 94-113.
- Dębska, H. (2021). Trajektorie i strategie. Społeczne struktury filozofii prawa. *Państwo i Prawo* 7, 36-60.
- Ehrlich, S. (1974). *Teoria państwa i prawa. Wybór tekstów*. Warszawa: PWN.
- Kowalski, J., Lamentowicz, W., Winczorek, P. (1978). *Teoria państwa. Skrypt dla studentów IV i V roku*. Warszawa: PWN.
- Kowalski, J., Lamentowicz, W., Winczorek, P. (1986). *Teoria państwa i prawa*. Warszawa: PWN.
- Stawecki, T., Winczorek, P. (1989). Struktura społeczna a władza państwowa. Problemy regulacji konstytucyjnej. *Studia Nauk Politycznych* 3.
- Stawecki, T., Winczorek, P. (1992). *Wstęp do prawoznawstwa*. Warszawa: C.H. Beck.
- Stawecki, T. (2007). Oblicza realizmów – Piotra Winczorka teoria prawa. In J. Majchrowski (ed.), *Państwo – prawo – polityka w przestrzeni konstytucyjnej. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej dla uczczenia jubileuszu czterdziestolecia pracy naukowej prof. zw. dr hab. Piotra Winczorka na Uniwersytecie Warszawskim*. Warszawa: Liber.

- Winczorek, J. (2009). Pluralizm prawny wczoraj i dziś. Kilka uwag o ewolucji pojęcia. In D. Bunikowski, K. Dobrzeniecki (eds.), *Pluralizm prawny. Tradycja, transformacje, wyzwania*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Winczorek, P. (1974). *Miejsce i rola SD w strukturze politycznej PRL. Zagadnienia wybrane*. Warszawa: Epoka.
- Winczorek, P. (1978). Francuska doktryna „socjalizmu samorządowego” (na marginesie książki Pierre Rosanvallon). *Państwo i Prawo* 12, 11-19.
- Winczorek, P. (1984). Samorząd i współdziałanie – dwie postacie demokratycznej partycypacji. *Zeszyty Historyczno-Polityczne SD* 2, 44-52.
- Winczorek, P. (1985). Legitymizacja władzy politycznej. *Państwo i Prawo* 11-12, 65-76.
- Winczorek, P. (1987). Pluralizm, regionalizm i problem narodowy. (Posiedzenie Komitetu Badawczego do Spraw Pluralizmu Społeczno-Politycznego IPSA – 25-27.06.1987). *Państwo i Prawo* 12, 141-142.
- Winczorek, P. (1988a). *Doktryny „socjalizmu samorządowego” we Francji i Jugosławii*. Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Winczorek, P. (1988b). Self-government: The French and Yugoslav Models Compared. *Revue Internationale de Sociologie/International Review of Sociology* 1, 223-240.
- Winczorek, P., Majchrowski, J. (1993). *Ustrój państwowy Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa: WSiP.
- Winczorek, P. (1994). Uwagi o aksjologicznych aspektach działalności legislacyjnej w dziedzinie prawa publicznego (konstytucyjnego) w Polsce. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 4, 53-59.
- Winczorek, P. (1995a). Dyskusja nad podstawowymi zasadami ustroju RP w Komisji Kodyfikacyjnej Zgromadzenia Narodowego (Dziesięć

- pierwszych artykułów projektu Konstytucji RP). *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2, 11-19.
- Winczorek, P. (1995b). *Wstęp do nauki o państwie*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (1996a). *Dyskusje konstytucyjne*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (1996b). Nowa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Problem aksjologii. *Przegląd Sejmowy* 4, 10-19.
- Winczorek, P. (2000a). Instrumentalne wykorzystanie prawa w procesie prawotwórczym. *Studia Iuridica* 38, 33-39.
- Winczorek, P. (2000b). Instrumentalne wykorzystanie prawa w procesie prawotwórczym. In G. Polkowska (ed.), *Prawo i ład społeczny. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Annie Turskiej*. Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Winczorek, P. (2000c). *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2000d). Prawo i państwo po upływie wieków. In M. Szyszkowska (ed.), *Przełomy wieków*. Białystok: Temida 2.
- Winczorek, P. (2003). *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej. Podręcznik dla studentów studiów nieprawniczych*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2005). *Nauka o państwie*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2012a). *Konstytucyjny system organów państwowych*. Warszawa: Liber.
- Winczorek, P. (2012b). *O państwie, prawie i polityce*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Ziemiński, Z., Wronkowska, S., Redelbach, A. (1992). *Zarys teorii państwa i prawa*. Warszawa: PWN.